

Section-9

Problems of ecology and environmental protection in chemical and biological education

- Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Серія Біологія». Ред. кол.: М. М. Барна (відп. ред.) та ін. - Тернопіль: ТОВ «Терно-граф», 2017. – С. 381 - 384.
5. Логвина – Бык Т.А., Бык Н.В. Методическая подготовка будущих учителей биологии в педагогических университетах / Т.А.Логвина – Бык, Н.В.Бык / Биологическое и экологическое образование в школе и вузе: теория, методика, практика. Сборник статей Международной научно-практической конференции (21 – 24 ноября 2016 г.). – Выпуск 15, Санкт-Петербург / под ред. проф. Н.Д.Андреевой. – СПб.: «Свое издательство», 2016. – С. 164 – 167.
  6. Паламарчук В.Ф. Школа учит мыслить / В.Ф.Паламарчук. – М.: Просвещение, 1987. – 208 с.
  7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. - М.: Когито-Центр, 2002. - 396 с.
  8. Rogers C. R., Freiberg H. J. Freedom to Learn (3-rd edition). – New York – Oxford – Singapore – Sydney: Maxwell Macmillan International, 1994. – 406 pp.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З БОТАНІКИ І ФІЗІОЛОГІЇ РОСЛИН У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Л.Г. Вельчева, О.Є. Пюрко, Ю.Л. Бредіхіна

*Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького,
вул. Гетманська 20, Мелітополь, 72312, Запорізька область, Україна
e-mail: velchevaug@ukr.net*

На сучасному етапі розвитку України як самостійної держави мета біологічної освіти полягає у формуванні особистості, яка розуміє життя як найвищу цінність, може свідомо оцінити і розв'язати проблеми, що постають нині перед конкретним індивідумом, його оточенням і людством взагалі. Сформувати таку особистість можливо тільки за умов комплексного навчання, у якому раціонально поєднуються усі відомі методи навчання і активно використовується робота з натуральними об'єктами.

Потреба сучасної школи в учителях біології з високим професійним рівнем практичної підготовки, спроможних організувати роботу учнів у куточку живої природи, на навчально-дослідних ділянках, систематично проводити екскурсії, визначати види рослин і тварин, середовище їхнього існування, підвищує значущість практичної підготовки студентів у педагогічному університеті. В оновленій програмі з біології вимагається не тільки поширення теоретичних знань, а й практичних умінь і навичок у роботі з навчальним матеріалом. Практичну частину курсу біології складають лабораторні і практичні роботи

Section-9

Problems of ecology and environmental protection in chemical and biological education

---

Відповідно до цього в програму включено зміст системи лабораторно-практичних робіт, без яких неможливе успішне здійснення таких освітніх і розвивальних завдань, як стимулювання в учнів пізнавальної активності, прищеплення їм практичних умінь і навичок, уміння самостійно здобувати знання, розвивати творчі здібності. Під час практичних і лабораторних робіт учні засвоюють вивчений матеріал, одержуючи певний обсяг знань, вчать ся мислити, самостійно розв'язувати поставлені завдання, набувають навичок користування літературою, довідниками тощо.

Лабораторні заняття мають велике значення у фаховій підготовці студентів спеціальності 014 Середня освіта. Біологія, так як найбільшою мірою дозволяють реалізувати такі важливі принципи дидактики як діяльнісний підхід і гуманізацію процесу навчання. Студент із об'єкта навчання перетворюється в суб'єкт власної діяльності. Саме суб'єктивна позиція студента є характерною рисою розвиваючого навчання.

Питаннями вивчення лабораторних робіт займалися такі педагоги і психологи як: І.Ф. Харламов, Ю.К. Бабанський, П.І. Підкасистий, В.Л. Полонський, Є.С. Рапацевіч, Л.П. Крившенко, і інші.

Питаннями методики проведення лабораторних робіт з біології займалися багато вітчизняних методистів, такі як І.М. Пономарьова, Г.М. Аквілева, Л.В. Байбородова, М.М. Верзилин, В.М. Корсунська, Б.В. Всесвятський, І.Д. Зверев, А.Н. Мягкова, В.С. Конюшко, Б.Д. Комісарів та інші.

У науковій, психолого-педагогічній та методичній літературі лабораторні роботи розглядаються з двох позицій: як метод навчання (С.А. Смирнов, І.Ф. Харламов, П.І. Підкасистий, Є.С. Рапацевіч, Ю.К. Бабанський, та ін.) і як форму організації навчально-виховного процесу (В.С. Конюшка, Р.Є. Павлюченко, С.В. Чубаря та ін.) [1].

Кожна навчальна дисципліна розкриває в об'єктах і явищах навколишнього світу певну групу ознак і властивостей і досліджує їх своїми специфічними методами і прийомами.

Специфікою лабораторних занять з ботаніки і фізіології рослин є використання натуральних об'єктів, проведення спостережень, постановка дослідів з ними.

Так, на практичних заняттях з ботаніки - це робота з мікроскопом, приготування мікропрепарату, визначення рослин, аналіз будови органів рослини, порівняння різних біологічних об'єктів, спостереження, опис і складання характеристик, постановка навчальних дослідів і т.д.

Значення натуральних засобів навчання у тому, що вони забезпечують безпосередню чуттєву взаємодія з об'єктом, що сприяє розвитку пізнавального інтересу[2].

Section-9

Problems of ecology and environmental protection in chemical and biological education

---

У процесі роботи з натуральними об'єктами у студентів формується вміння проводити спостереження, ставити досліди, порівнювати, класифікувати біологічні об'єкти, виконувати практичні роботи. Результати своєї діяльності вони фіксують у вигляді описів, складання схем, заповнення таблиць, навчального малюнка, висновків, узагальнення.

Спостереження є поширеним методом пізнання природи.

Спостереження - це цілеспрямоване, безпосередньо чуттєве сприйняття об'єктів природи з метою формування правильних уявлень і понять, умінь і навичок.

Методика організації спостережень передбачає виконання таких навчальних операцій:

1. Прочитати завдання і чітко усвідомити мету спостереження;
2. Розглянути спостережуваний об'єкт або явище в цілому;
3. Вибрати для спостереження ознаки об'єкта відповідно до поставленої мети;
4. Розглянути ознаки об'єкта візуально або за допомогою збільшувальних приладів;
5. Замалювати або записати (в таблицю, схему) результати спостережень;
6. Перевірити відповідність результату виконаної роботи (спостереження) поставленій меті;
7. Сформулювати висновок відповідно мети спостереження.

Результатом спостереження є опис конкретного біологічного об'єкта.

Активність студентів підвищується, якщо викладач поставлене завдання включає в проблемну ситуацію, створює такі умови, при яких студент відповідає на питання: «Чому відбувається дане явище? Яка причина цього явища?».

Одним з основних видів проблемного навчання є дослідницький метод навчання: проведення спостережень, експериментів.

Безпосередня робота з натуральними об'єктами сприяє підвищенню мотивації до навчання. Так при вивченні теми: «Будова квітки» виконується лабораторна робота з використанням як натурального об'єкта квіток різних видів рослин.

Методика вивчення особливостей морфологічної будови квітки передбачає:

1. поділ квітки на частини;
2. кількісний підрахунок складових квітки: чашечки, віночку, андроцею, геніцею;
3. вивчення їх особливостей;
4. складання формули квітки;
5. виконання малюнку квітки з підписами її складових.

Навчальний експеримент використовують для дослідження явищ, з метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Експеримент (від лат. *experimentum*)

Section-9

Problems of ecology and environmental protection in chemical and biological education

---

- проба, досвід) - метод пізнання, за допомогою якого в контрольованих і керованих умовах досліджуються явища дійсності. Відрізняючись від спостереження активним оперуванням досліджуваним об'єктом, експеримент здійснюється на основі теорії, яка визначає постановку завдань і інтерпретацію його результатів. Експеримент на лабораторних заняттях є методом навчання, при цьому він поділяється на демонстраційний і лабораторний. Робота з конкретним матеріалом дозволяє студентам поступово переходити самим до абстрактного мислення - виділенню ознак і властивостей предметів, встановленню їх відмінностей від інших.

Експеримент проводиться в штучно створених умовах, при цьому, зі складного комплексу різноманітних природних впливів на організм, відбирається і з'ясовується вплив лише окремих ізольованих факторів, тому головною методичною вимогою є сталість всіх інших факторів.

Експеримент проводять здебільшого при вивченні фізіологічних процесів. Експеримент може бути короткочасним і тривалим.

Прикладом короткочасного експерименту, що проводиться на заняттях з фізіології рослин, є досліди з вивчення явища плазмолізу і деплазмолізу, роботи продигового апарату, утворення крохмалю в листках, тощо. Біологічний експеримент здебільшого вимагає тривалого часу, тому його закладають заздалегідь, а на практичних заняттях цілком не проводять, а лише демонструють постановку досвіду та його результати.

Особливе значення має правильна фіксація спостережень і результатів експерименту в спеціальних таблицях, що дозволяють порівнювати показники дослідних і контрольних варіантів, на підставі чого формулюються висновки. Постановка дослідів сприяє формуванню дисципліни думки, наукової культури, точності, достовірності та чесності в дослідженнях.

Кожен вид практичних методів (роботи по розрізненню і визначенню об'єктів, проведення спостережень, постановка експерименту) включає ряд етапів.

Методика проведення експерименту:

1. Постановка питання, що обумовлює мету роботи.
2. Інструктаж технічний і організаційний.
3. Виконання роботи (визначення, спостереження, постановка експерименту).
4. Фіксація результатів (проводиться одночасно з виконанням роботи).
5. Висновки, які відповідають на поставлене запитання.
6. Звіт про результати експерименту.

В процесі навчання біології практичні методи видозмінюються - розвиваються відповідно з посиленням самостійності студентів і ускладненням робіт [3].

Section-9

Problems of ecology and environmental protection in chemical and biological education

---

Правильно проведені практичні роботи змушують студентів виконати ряд логічних операцій: виявлення рис подібності та відмінності, класифікації, узагальнення та висновок.

Проведення лабораторно-практичних занять із використанням комп'ютерних технологій є надзвичайно перспективним. Дидактика комп'ютерного навчання знаходиться в стадії становлення й розвитку, а використання комп'ютерних технологій у процесі навчання біології, по суті, – у стадії експерименту. Відбувається нагромадження досвіду використання конкретних методик. Тому нині основна науково-методична робота в цій галузі полягає в аналізі та узагальненні наявного досвіду комп'ютерного навчання біології, у створенні методик, адаптованих до масової школи; підготовці вчителів біології для застосування комп'ютерних технологій [4].

Засоби нових інформаційних технологій певною мірою можуть забезпечити високоякісні зображення натуральних об'єктів та явищ, можливості проведення екскурсій на основі ресурсів Інтернету, проведення лабораторних та практичних робіт. Причому віртуальні комп'ютерні моделі в перспективі можуть замінити реальні об'єкти, що не є бажаним. Тільки поєднання натуральних об'єктів із використанням інформаційних технологій позитивно впливає на навчання й виховання студентів, зокрема: розширює коло самостійних робіт із включенням елементів дослідження, збільшує інтерес до предмета й навколишньої природи, дає можливість ширше застосовувати різноманітні прийоми і методи навчання, які активізують пізнавальну діяльність студентів.

Отже, практичні та лабораторні заняття – це дієвий спосіб фахової підготовки майбутніх вчителів біології. Саме в процесі виконання практичних та лабораторних робіт виявляється, як студенти засвоїли фактичний матеріал, уміння творчо його використовувати на практиці, формуються практичні навички роботи.

Список використаних джерел

1. Верзилин Н.М. Основы методики преподавания ботаники. - М.: Наука, 2003.
2. Грицай Н. Б. Сучасні підходи до методичної підготовки майбутніх учителів біології [Електронний ресурс] / Н. Грицай // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 7. – С. 326-332.
3. Нікітченко Л. Роль і місце лабораторних та практичних робіт із біології як однієї з форм особистісної орієнтації студентів / Лілія Нікітченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – № 5 (59) – С. 168-174
4. Тасенко О. В. Використання комп'ютерів у викладанні хімії та біології / О. В. Тасенко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2007. – № 1. – С. 16–18.